

ԲԱԺԻՆ 4. ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏԱԾՅՈՒՂԵՐ
РАЗДЕЛ 4: НАУЧНЫЕ ОТРАСЛИ ПЕДАГОГИКИ
SECTION 4: SCIENTIFIC BRANCHES OF PEDAGOGY

UDC 371.13 + 37.041
DOI 10.46991/educ-21st-century.v7.i2.233

**ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԻ ԻՆՔՆԱԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ԵՎ ԻՆՔՆԱԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԱՆՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՈԼՈՐՏՈՒՄ**

Ալեքսանյան Մանե

*Մանկավարժության ամբիոնի հայցորդ,
Երևանի պետական համալսարան,
Հայաստանի Հանրապետություն
mane.alexanyan@ysu.am
<https://orcid.org/0009-0001-4869-6137>*

Ամփոփում

Համառոտ ներածական: Կրթության որակի արդյունավետության բարձրացումը մշտապես եղել և մնում է կրթության պետական քաղաքականության գլխավոր սկզբունքներից մեկը: Կրթության որակի բարելավումն ու արդյունավետությունն անհնար են առանց մասնագիտական զարգացվածություն, անձնային բարձր որակներ ունեցող մանկավարժական կադրերի: Մանկավարժական կադրերի զարգացվածությունը հնարավոր է ապահովել միայն նրանց շարունակական կրթության ու կատարելագործման դեպքում: Մանկավարժի ինքնակրթությունն ու ինքնակատարելագործումը շարունակական զարգացում պահանջող գործընթացներ են, որոնց վրա ազդում են մի շարք կրթական, սոցիալական, հոգեբանական ու առողջական գործոններ: Դրանցից յուրաքանչյուրն ունի ինչպես իր դրական ազդեցությունը և օգնում է մանկավարժին իր ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման գործընթացներում, այնպես էլ բացասական ազդեցությունը, որը խոչընդոտում է մանկավարժի ինքնակատարելագործմանն ու ինքնազարգացմանը: Եթե չունենանք բարձր կոմպետենցիաներով ու զարգացած մանկավարժներ, որոնք կգործեն ժամանակի պահանջներին համապատասխան, չենք կարող ապահովել որակյալ կրթություն:

Հետազոտության նպատակն է վերլուծության ենթարկել և ներկայացնել մանկավարժի ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման գործընթացների էությունը, դրանց շարունակականությանն ու անընդհատությանը նպաստող և խոչընդոտող գործոնները: Ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման գործընթացների գիտական ուսումնասիրությունը կարևոր է ոչ միայն մանկավարժության տեսության, այլև կրթական քաղաքականության և պրակտիկայի համար:

***Բանալի բառեր՝** մանկավարժ, ինքնակրթություն, ինքնազարգացում, ինքնակատարելագործում, շարունակականություն, անընդհատություն, մոտիվացիա:*

Հիմնախնդիրը: Հետազոտության հիմնախնդիրը մանկավարժի ինքնակատարելագործման և ինքնազարգացման անընդհատության և շարունակականության ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունն է մասնագիտական ոլորտում:

Հիմնախնդրին առնչվող արդիական հետազոտությունների ու հրատարակությունների կարճ վերլուծություն: Հիմնախնդրին անդրադարձել են տարբեր գիտնականներ ու հեղինակներ իրենց համապատասխան հետազոտություններում (Նազիկ Հարությունյան, Աբրահամ Մասլոուա, Ալբերտ Բանդուրա, Ռիչարդ Ռայան, Էդվարդ Դեսի, Խալիդա Պարվին և Ավգուստինա Բվանովա, Իրինա Բոբրովա և Օլգա Չուրսինովա):

Հետազոտության նպատակն է վերլուծության ենթարկել և ներկայացնել մանկավարժի ինքնակատարելագործման ու ինքնագարգացման գործընթացները, դրանց անընդհատությանն ու շարունակականությանը նպաստող ու խոչընդոտող գործոնները մասնագիտական ոլորտում:

Հետազոտության նորույթը մանկավարժի ինքնակատարելագործման և ինքնագարգացման անընդհատությանն ու շարունակականության գործընթացի համապարփակ ուսումնասիրությունն ու վերլուծությունն է, ինչպես նաև տարբեր գիտնական-հետազոտողների կողմից իրականացված ուսումնասիրություններում նրանց տեսակետների մեկնաբանությունները:

Հիմնական շարադրանք: Ժամանակակից կրթության համակարգի զարգացումը, հասարակական պահանջների փոփոխություններն ու մասնագիտական կրթության դինամիկան ժամանակակից մանկավարժից պահանջում են ոչ միայն մասնագիտական պատրաստվածություն, այլև շարունակական ինքնակատարելագործում ու ինքնագարգացում: Այդ պահանջները մանկավարժի առջև խնդիր են դնում ոչ միայն գիտելիք փոխանցելու, այլև մշտապես ինքնակրթվելու, կատարելագործվելու և զարգանալու: Մանկավարժի մասնագիտական աճը դիտարկվում է որպես անընդհատ տեղի ունեցող նպատակային գործընթաց, որը ենթակա է որոշակի օրինաչափությունների:

Կրթության ոլորտում մանկավարժի մասնագիտական զարգացումը կրթական քաղաքականության և գիտական հետազոտությունների ամենաշատ քննարկվող թեմաներից է՝ համարվելով անհատական ու հասարակական զարգացման հիմնական գործոն: Ընդ որում՝ մանկավարժի մասնագիտական զարգացումը չի դիտարկվում որպես անհատական գործընթաց, այլ որպես կրթության որակական վերափոխման հիմնական գործոն:

Մանկավարժի մասնագիտական կայացման մեջ ինքնակատարելագործման ու ինքնագարգացման անընդհատությունն ունի առանցքային դեր՝ նպաստելով ինչպես կրթության արդյունավետությանը, այնպես էլ կրթության որակի բարձրացմանը: Այն արտացոլվում է նոր գիտելիքների յուրացման, կարողությունների ու հմտությունների ձեռքբերման և կրթական միջավայրի նորամուծություններին ու փոփոխություններին արձագանքելու հնարավորություններում:

Ըստ մանկավարժական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Իրինա Բոբրովայի և հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Օլգա Չուրսինովայի՝ մանկավարժի մասնագիտական զարգացումը բնութագրվում է որպես նրա ներուժի, կարողությունների ու հմտությունների զարգացման նպատակասլաց և անընդ-

հատ տեղի ունեցող գործընթաց, որը նրան հնարավորություն է տալիս առավել արդյունավետորեն իրականացնելու իր մասնագիտական գործընթացը [2,41]:

Ինքնակատարելագործումն ու ինքնագարգացումը ներկայումս դիտարկվում են ժամանակակից մանկավարժի առանցքային բնութագրիչների շարքում և իրականացվում են շարունակական կրթության ու ինքնակրթության միջոցով:

Մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ա. Իվանովան կարծում է, որ շարունակական կրթության գաղափարը բխում է մանկավարժների՝ արագ փոփոխվող աշխարհում մարտահրավերներին առավել պատրաստված արձագանքելու անհրաժեշտությունից, որը կապված է գիտատեխնիկական, սոցիալական ու հասարակական փոփոխությունների հետ: Շարունակական կրթությունը նախատեսված է յուրաքանչյուր անձի համակողմանի և ներդաշնակ զարգացումն ապահովելու, կրթությունն անհատականացնելու ու յուրաքանչյուրի մեջ ինքնագարգացման գաղափարի անհրաժեշտությունը խթանելու հետ [3, 706]:

Մանկավարժի ինքնակատարելագործումն ու ինքնագարգացումն այն անընդհատ գործընթացներն են, որոնց ժամանակ նա բավարարում է իր մասնագիտական բազմակի հետաքրքրությունների շրջանակը, ընդ որում՝ որքան մեծ է այդ շրջանակը, այնքան անընդհատ են ինքնակատարելագործումն ու ինքնագարգացումը: Վերջիններիս միջոցով զարգանում են անձնային որակները, մասնագիտական գիտելիքները, կարողություններն ու հմտությունները: Դրանք ընդգրկում են ինքնավերլուծություն, ինքնագնահատում և մասնագիտական նպատակների ձևակերպում:

Ըստ մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Նազիկ Հարությունյանի ու բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Իրինա Վարդանյանի՝ ինքնորոշման գործընթացը բացահայտում է անձի ընկալումները իր ու իր պահանջմունքների մասին և հաշվի է առնում «արտաքին իրավիճակները», նորմերն ու պահանջները [1,176]: Այս տեսանկյունից կարևորվում է այն հանգամանքը, երբ մանկավարժն ինքն է գալիս գիտակցման, որ ինքնակատարելագործումն ու ինքնագարգացումը բխում են իր սեփական պահանջմունքներից ու հետաքրքրությունների շրջանակից: Դրանք մանկավարժի կողմից ինքնակամ տեղի ունեցող գործընթացներ են, քանի որ մանկավարժն ինքն է որոշում այդ գործընթացների հետադիժը՝ գործունեության ուղղությունները, ժամանակը, ձևերն ու միջոցները: Ընդ որում՝ յուրաքանչյուր մանկավարժի մոտ դրանք կրում են անհատական բնույթ՝ մասնագիտական պահանջմունքներից և հետաքրքրություններից ելնելով:

Ուսումնասիրելով ու վերլուծելով ժամանակակից հեղինակների գիտական աշխատությունները, կրթական ու արժեքային մոտեցումները (մ.գ.դ. պրոֆեսոր Ն. Կ. Հարությունյան, Աբրահամ Մասլոու, Ալբերտ Բանդուրա, Ռիչարդ Ռայան, Էդվարդ Դեսի, Պետրա Ռոբինսոն) առանձնացնում են երեք հիմնական եղանակ, որոնցով տեղի են ունենում ինքնակատարելագործումն ու ինքնագարգացումը:

1) Ֆորմալ եղանակը իրականացվում է պետականորեն հաստատված և օրինական կարգավիճակ ունեցող կրթական հաստատություններում (բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում կազմակերպվող կրթական ծրագրեր, որոնց ավարտին շնորհվում են որակավորումներ, և տրվում են իրավական հիմք ունեցող պաշտոնական փաստաթղթեր՝ դիպլոմ, վկայական:

2) Ոչ ֆորմալ եղանակը մանկավարժի կողմից ինքնակամ մասնակցություն է վերապատրաստման ծրագրերի, դասընթացների, մասնագիտական սեմինարների, գիտաժողովների, աշխատաժողովների ու վարպետաց դասերի, որոնք չեն կրում պարտադիր բնույթ և կարող են կազմակերպվել ինչպես պետական, այնպես էլ մասնավոր հաստատություններում: Դրանք նպաստում են մանկավարժի մասնագիտական կարողությունների ու հմտությունների ձեռքբերմանն ու կատարելագործմանը:

3) Ինֆորմալ եղանակը ենթադրում է մանկավարժի կողմից անհատական նախաձեռնությամբ իրականացվող ուսումնառության արդյունքներ, որոնք ձեռք է բերում առօրյա փորձառության ու ինքնակրթության միջոցով: Այն ներառում է մասնագիտական առաջավոր փորձի ուսումնասիրություն, ամենօրյա ինքնակրթություն և փորձի փոխանակում գործընկերների հետ:

Թվարկված եղանակները փոխլրացնելով միմյանց ապահովում են մասնագետի ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման գործընթացները, որոնց արդյունավետությունը պայմանավորված է նաև մի շարք արտաքին ու ներքին գործոններով, որոնք կարող են այդ գործընթացների վրա ունենալ ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական ազդեցություն: Այդ գործոնները կարող են նպաստել ինքնակատարելագործմանն ու ինքնազարգացմանը կամ առաջ բերել մի շարք ռիսկային իրավիճակներ ու դժվարություններ: Այդ գործոններից են.

- կրթական գործոնները,
- սոցիալական գործոնները,
- հոգեբանական գործոնները,
- առողջական գործոնները:

❖ Կրթական գործոններ

Դեռևս 1954 թվականին ամերիկացի հոգեբան Աբրահամ Մաալուն իր «Մոտիվացիա և անհատականություն» աշխատությունում մարդու պահանջմունքների հիերարխիայի տեսության մեջ ինքնաիրացումը համարել է մարդու բարձրագույն պահանջմունքը, որին հասնելու համար կարևորվում են ինքնակրթություն ու ինքնազարգացում այն հասարակության մեջ, որին նա պատկանում է [6,98]:

Ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման համար կարևոր է շարունակական, գիտակցված և նպատակադրված ինքնակրթությունը, որը ժամանակակից կրթական մոդուլներում ևս շեշտադրվում է որպես ինքնաիրացման հիմնարար գործոն: Այն ենթադրում է կրթության անընդհատության և շարունակականու-

թյան գաղափարը (lifelong learning), որն էլ մանկավարժին տանում է ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման:

Կան մի շարք խոչընդոտող գործոններ, որոնք խաթարում են մանկավարժի ինքնակատարելագործման և ինքնազարգացման գործընթացի անընդհատությունն ու շարունակականությունը (ֆինանսական հնարավորություններ, սոցիալական անբարենպաստ պայմաններ, ընտանեկան կոնֆլիկտներ): Երբեմն մանկավարժը, ունենալով ցանկություն ինքնակրթվելու, չունի բավարար ֆինանսական միջոցներ, կամ ընտանիքում առկա են տարատեսակ խնդիրներ՝ կոնֆլիկտներ, անհամաձայնություններ, որոնք խոչընդոտում են նրա շարունակական կրթությունը: Նման խնդիրները, հարթվելով որոշակի ժամանակահատվածում, դադարում են խոչընդոտել մանկավարժի ինքնակրթությունը, սակայն այդուհետ խաթարած են լինում նրա ինքնազարգացման շարունակականությունն ու անընդհատությունը:

Մերօրյա մանկավարժների համար ինքնակրթությունը գնալով առավել հասանելի գործընթաց է դարձել, քանի որ կան ոչ ֆորմալ կրթության մի շարք տարբերակներ, որոնք հնարավորություն են տալիս մանկավարժին ինքնակրթվելու ինչպես առդեմ, այնպես էլ առցանց եղանակով՝ ինքնակրթությունը հասանելի դարձնելով՝ անկախ տարածությունից ու ժամանակից (վերապատրաստման դասընթացներ, ատեստավորումներ):

Կարևոր է, որ յուրաքանչյուր մանկավարժ գիտակցի ինքնակրթության ու ինքնազարգացման կարևորությունն ու անհրաժեշտությունը ինչպես՝ մասնագիտական, այնպես էլ անձնային որակների բարելավման ու կատարելագործման տեսանկյունից: Ակնհայտ է, որ ժամանակի հետ փոփոխվում են կրթության ու կրթվող սերնդի պահանջներն ու պահանջմունքները, կրթության որակի շեմը, որոնց համահունչ աշխատելու համար հարկավոր է չլինել ժամանակավրեպ, մշտապես ինքնակրթվել, ուսումնասիրել ուսուցման նոր մեթոդներ ու կրթական տեխնոլոգիաներ, որոնք հնարավորություն կտան բարձրացնելու կրթության որակի արդյունավետությունն ու սովորողների հետաքրքրվածությունը:

❖ Սոցիալական գործոններ

Սոցիալական գործոնները նույնպես կարող են ինչպես նպաստել, այնպես էլ խոչընդոտել մանկավարժի ինքնակատարելագործման և ինքնազարգացման շարունակականությունն ու անընդհատությունը: Այս գործոնները մանկավարժի ինքնազարգացման գործընթացում ունեն կարևորագույն դեր, քանի որ ներառում են մանկավարժի միջանձնային հարաբերությունները աշխատանքային խմբերում, գործընկերային համագործակցությունն ու ինքնակրթության համար սոցիալական պայմանների առկայությունը կամ բացակայությունը:

Ըստ կանադացի հոգեբան Ալբերտ Բանդուրայի՝ մարդիկ սովորում են սոցիալական միջավայրում այլ մարդկանց հետ փոխհարաբերությունների միջոցով:

Մանկավարժի ինքնակրթության ու ինքնազարգացման համար կարևոր նախապայման է այն սոցիալական միջավայրը, որտեղ նա աշխատում է, գնահատ-

վում, և խրախուսվում է նրա կատարած աշխատանքը [5,2]: Երբ մանկավարժն աշխատում է այնպիսի սոցիալական միջավայրում, որտեղ աշխատում են փոխաջակցող մասնագետներ, որոնք կարողանում են և պատրաստակամ են իրականացնել փորձի փոխանակում, փոխադարձ դասալսումներ, նոր գաղափարների քննարկումներ, մասնագիտական կարծիքների փոխանակում, առողջ քննադատություններ ու մասնագիտական, մեթոդական խորհրդատվություններ, ապա նա առավել արդյունավետ կարող է շարունակել իր մասնագիտական զարգացումը, քանի որ վերը նշված բոլոր գործընթացները ևս ինքնազարգացման ինֆորմալ եղանակի տարրեր են: Բարենպաստ ու առողջ բարոյահոգեբանական մթնոլորտում աշխատելով՝ մանկավարժը կկարողանա խուսափել մասնագիտական այրումից, ինչի առաջացումը կարող է տապալել մանկավարժի մասնագիտական գործունեությունը:

Ըստ հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վլադիմիր Մարալովի՝ մարդու ներաշխարհը կամ սուբյեկտիվ իրականությունը սերտորեն կապված է արտաքին աշխարհի և նրա անմիջական միջավայրի հետ: Մարդու ներաշխարհը սոցիալ-հոգեբանական կառուցվածք է, այն չի ձևավորվում ինքնուրույն, այլ արտաքին աշխարհի արտացոլումն է որոշակի ձևով ու սոցիալական միջավայրի, մշակութային նոր ու անձի միջանձնային փորձի փոխազդեցության արդյունքում: Ներքին զարգացման շարժիչ ուժը մեծապես կախված է այն միջավայրից, որտեղ նա ապրում և գործում է. երբ այդ միջավայրը հազեցած է դրական վերաբերմունքով, փոխընկալմամբ ու աջակցությամբ, անձը հակված է առավելագույնս բացահայտելու իր ներուժն ու ձգտելու ինքնակատարելագործման [4, 43]:

Ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման համար կարևոր պայման է նաև հասարակության մեջ մանկավարժի աշխատանքի դրական գնահատանքը, որը ևս խրախուսում է մանկավարժների ինքնակրթության գործընթացը (հանրային մրցանակներ, մեդալներ կամ մեդիա-լուսաբանումներ՝ որպես սոցիալական ճանաչման ձև, որոնք նպաստում են մանկավարժի մասնագիտական ինքնարժեքի բարձրացմանն ու ինքնակրթության շարունակականությանը):

Սոցիալական գործոնները, ինքնակատարելագործման և ինքնազարգացման անընդհատության վրա կարող են ունենալ նաև բացասական ազդեցություն, օրինակ՝ երբ մանկավարժն աշխատում է բարոյահոգեբանական ոչ առողջ մթնոլորտում, որտեղ առկա է անարդարություն, անառողջ մրցակցություն, անտեսվածություն ու կողմնակալ վերաբերմունք՝ դեկավար կազմի ու գործընկերների կողմից:

❖ **Հոգեբանական գործոններ**

Ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման գործընթացների շարժիչ ուժերից են հոգեբանական գործոնները, որոնք նույնպես ունեն ինչպես դրական այնպես էլ բացասական ներգործություն այդ գործընթացների վրա: Ըստ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Ռոչեստրի մասնավոր հետազոտական համալսարանի, հոգեբանության ֆակուլտետի պրոֆեսորներ Էդվարդ Լ. Դեչինի և Ռիչարդ

Մ. Ռայանի՝ հոգեբանական գործոնները ներառում են անձի մոտիվացիան, ինքնագնահատականը, էմոցիոնալ ինտելեկտն ու անձնային հավատը սեփական կարողությունների նկատմամբ: Դրանք ինքնազարգացման գործընթացի հիմնական շարժիչ ուժերն են: Հատկապես մոտիվացիան գերակայում է մանկավարժական, կրոնական և կառավարչական գործունեություն ծավալող անձանց շրջանում [7, 68]:

Մանկավարժի ներքին մոտիվացիան, ինքնավստահությունը, ինքնակառավարման հմտությունները, հուզական ինտելեկտը, նպաստում են նրա անձնային և մասնագիտական աճին, ինքնակատարելագործմանն ու ինքնազարգացմանը: Գտնվելով առողջ հոգեբանական վիճակում՝ մանկավարժն ունենում է մասնագիտական առաջընթացի, ինքնակրթության, ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման մեծ ցանկություն:

Հոգեբանական գործոնների՝ ինքնակատարելագործման և ինքնազարգացման անընդհատության վրա ունեցած խոչընդոտող գործոններից են՝ ինքնագնահատականի ցածր մակարդակը կամ բացակայությունը, սթրեսակայունության, հավասարակշռության, հանդուրժողականության ու ապրումակցման կարողությունների բացակայությունը, չարականությունը, նախանձը, կոնֆլիկտային, ագրեսիվ ու սովորողների հանդեպ անարդար ու կողմնակալ վարքագծի դրսևորումը: Նշված բացասական գործոնների ազդեցության պատճառով մանկավարժը չի կարող մշտապես դրսևորել բարձր աշխատունակություն, պատրաստակամություն և զգոնություն, որ կարողանա անընդհատ ինքնակրթվել, ինքնակատարելագործվել և գնալ ինքնազարգացման:

❖ Առողջական գործոններ

Համաձայն Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության՝ առողջությունը ոչ միայն հիվանդության բացակայությունն է, այլև լիարժեք ֆիզիկական, հոգեբանական, մտավոր ու սոցիալական բարեկեցությունը:

Ինչպես առողջ լինելու դեպքում մարդը կարող է աշխատել առանց խոչընդոտների, այնպես էլ ֆիզիկական և հոգեկան առողջության վատթարացման պատճառով հնարավոր չէ կենտրոնանալ աշխատանքի վրա:

Առողջական գործոնների՝ ինքնակատարելագործման և ինքնազարգացման անընդհատության ապահովման դրական գործոնների օրինակ են առողջ ապրելակերպի վարումը, ֆիզիկական ակտիվության ապահովումը, իսկ խոչընդոտող գործոններից են՝ քրոնիկ կամ ժամանակավոր հիվանդությունների առկայությունը, հոգեկան առողջության վատթարացումը (սթրես, անձնական խնդիրներ, մտածմունքներ), որոնց պատճառով խաթարվում են մանկավարժի աշխատանքային գործունեության բնականոն ընթացքը, ինքնակրթությունը, ինքնակատարելագործումն ու ինքնազարգացումը:

Մանկավարժի ինքնակատարելագործման ու ինքնազարգացման գործընթացին նպաստող ու խոչընդոտող գործոնները փոխազդում են միմյանց հետ, և դրան-

ցից յուրաքանչյուրն առանձնահատուկ դեր ունի մանկավարժի ինքնակրթության և մասնագիտական կայացման գործում:

Եզրակացություն

Մանկավարժի ինքնակատարելագործումն ու ինքնագարգացումը կայուն են դառնում այն դեպքում, երբ մանկավարժն իր մասնագիտական առաջընթացը դիտարկում է ոչ միայն որպես կարիերայի առաջընթաց, այլև որպես անձնական ու հասարակական արժեք: Մանկավարժի համար իր անձնային և մասնագիտական աճը պետք է դառնա ոչ թե պարտադիր պահանջ, այլ ներքին պահանջմունք ու արժեքային կոդմոնոշում:

THE CONTINUITY AND CONSISTENCY OF EDUCATORS' SELF-IMPROVEMENT AND SELF-DEVELOPMENT IN THE PROFESSIONAL SPHERE

Aleksanyan Mane

*PhD student at the Chair of Pedagogy,
Yerevan State University,
Republic of Armenia,
mane.alexanyan@ysu.am*

Summary

Enhancing the effectiveness of education quality has always been and remains one of the main principles of state policy in the field of education. Improvement and efficiency in education quality are impossible without highly professional and skilled pedagogical staff. The development of pedagogical personnel can be ensured only through the continuous improvement of their education. An educators' self-education and self-improvement are ongoing processes that require continuous development and are influenced by various educational, social, psychological, and health-related factors. Each of these factors has both positive effects — supporting the teacher in their processes of self-development and self-improvement — and negative effects that hinder these processes. Without competent and well-developed teachers who act in accordance with the demands of the time, it is impossible to ensure quality education.

The purpose of the study is to analyze and present the essence of educators' self-improvement and self-development processes, as well as the factors that contribute to or stop their continuity and consistency. The scientific study of self-improvement and self-development processes is important not only for pedagogical theory but also for educational policy and practice.

Keywords: *Educator, self-education, self-development, self-improvement, continuity, motivation.*

НЕПРЕРЫВНОСТЬ И ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ И САМОРАЗВИТИЯ ПЕДАГОГА В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ СФЕРЕ

Александян Мане

*Соискатель кафедры педагогики,
Ереванский государственный университет,
Республика Армения,
mane.alexanyan@ysu.am*

Аннотация

Повышение эффективности качества образования всегда было и остаётся одним из главных принципов государственной политики в сфере образования. Улучшение и повышение эффективности качества образования невозможно без педагогических кадров, обладающих высоким уровнем профессионального развития и личных качеств. Развитие педагогических кадров может быть обеспечено только при условии совершенствования их непрерывного

образования. Самообразование и самосовершенствование педагога – это процессы, требующие постоянного развития и зависящие от ряда образовательных, социальных, психологических и физических факторов. Каждый из этих факторов имеет как положительное влияние, способствующее процессам саморазвития и самосовершенствования педагога, так и отрицательное, которое может препятствовать этим процессам. Если у нас не будет компетентных и развитых педагогов, действующих в соответствии с требованиями времени, невозможно обеспечить качественное образование.

Цель исследования – проанализировать и представить сущность процессов самосовершенствования и саморазвития педагога, а также факторы, способствующие или препятствующие их непрерывности и постоянству. Научное изучение процессов самосовершенствования и саморазвития важно не только для педагогической теории, но и для образовательной политики и практики.

Ключевые слова: педагог, самообразование, саморазвитие, самосовершенствование, преемственность, мотивация.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Harutyunyan N., Vardanyan I., *Fundamental principles of the pedagogue's quality education*, Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки», Випуск № 2, 2019.
2. Bobrova I.A., Chursinova O. V., *Professionalnoye samorazvitiye pedagoga kak usloviye yego nepreryvnogo obrazovaniya*, Stavropol'skiy krayevoy institut razvitiya obrazovaniya, povyscheniya kvalifikatsii i perepodgotovki rabotnikov obrazovaniya, (Rossiya, g. Stavropol) DOI: 10.24411/2500-1000-2018-10059, (in Russian)
3. Ivanova A.I., Bayagantaev G.G., *Razvitiye professionalnykh kompetentsiy molodykh pedagogov v usloviyakh selskoy shkoly v kontekste nepreryvnogo obrazovaniya*, Pedagogical Journal, Vol. 12, Is. 3A, 2022. DOI: 10.34670/AR.2022.57.98.099, /<http://publishing-vak.ru/file/archive-pedagogy-2022-3/c41-bayagantaev-ivanova.pdf/> (in Russian)
4. Maralov V.G., *Osnovy samopoznaniya i samorazvitiya*, Dopushcheno Ministerstvom obrazovaniya Rossiyskoy Federatsii v kachestve uchebnogo posobiya dlya studentov pedagogicheskikh professionalnogo obrazovaniya, 2-ye izdaniye, stereotipnoye Moskva, Academia, 2004, 245 pages. (in Russian)
5. Bandura A., *Social Learning Theory & Social Cognitive Learning Theory*, Stanford University, General Learning Press, 79 Madison Avenue, New York city, 2012, 46 pages.
https://www.asecib.ase.ro/mps/Bandura_SocialLearningTheory.pdf/
6. Maslow A.H., *Motivation and Personality*, Reprinted from the English Edition by Harper & Row, Publishers, 1954, 394 pages
7. Ryan R.M., Deci E.L., *Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being*, University of Rochester, Copyright 2000 by the American Psychological Association, Vol. 55, No. 1, 68-78, DOI: 10.1037/110003-066X.55.1.68,
https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_SDT.pdf/

Получено: 05.11.2025

Рассмотрено: 10.11.2025

Принято: 21.11.2025

Received: 05.11.2025

Reviewed: 10.11.2025

Accepted: 21.11.2025

© The Author(s) 2025

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License